

Suma proti pohanom, 1. kniha, 1. - 9. kapitola

Tomáš Akvinský

1. kapitola

Čo je povinnosťou múdreho

„Opravde bude hovoriť môj jazyk a mojim perám sa bude hnušiť bezbožnosť“ (Prís 8, 7).

Bežné používanie jazyka, ktoré podľa Filozofa treba nasledovať v dávaní mien,^[1] všeobecne spôsobilo, že múdrymi sa nazývajú tí, ktorí usporadúvajú veci správne a dobre ich riadia. Preto spomedzi iných vecí, ktoré si ľudia myslia o múdrom, Filozof tvrdí, že „múdry musí usporadúvať.“^[2] Spomedzi tých vecí, čo sú zamerané na cieľ, je nevyhnutné brať pravidlá a poriadok vzhľadom na cieľ. Totiž každá vec je najlepšie založená, keď je primerane usporiadaná k svojmu cieľu. Čiže cieľ je dobrom každej veci. Preto vidíme v umeniach, že jedno, na ktoré sa vzťahuje cieľostatných, je riadiace a je akoby princípom. Napríklad medicína vládne nad maličkárske umenie a usporadúva ho, pretože zdravie, ktorému sa medicína venuje, je cieľom všetkých mástí, ktoré pripravuje umenie maličkárske. A podobne je to zrejme vo vzťahu medzi umením kormidlovania a staviteľstva lodí, ako aj vojenstva vo vzťahu k jazdecku či každému typu zbrojenia. Totiž tie umenia, ktoré vládnu nad inými, sa nazývajú *architektonickými* v tom zmysle, že sú *vládnucimi* umeniami [*principales artes*]. A preto tí, ktorí sú v nich umelci a nazývajú sa *architektmi*, si nárokuje nazývať sa múdrymi. Keďže však uvedení umelci, ktorí sa zaoberajú jednotlivými vecami, neprenikajú k všeobecnému cieľu všetkého, nazývajú sa múdrymi v tej či onej veci, ako sa o tom hovorí v 1 Kor 3, 10: „Ako múdry architekt som položil základ“. No meno skutočne múdreho sa vyhradzuje len tomu, ktorého skúmanie sa týka cieľa univerza, ktorý je princípom univerza. Preto je podľa Filozofa úlohou múdreho skúmať „najvyššie príčiny“.^[3]

Nocieľom každej veci je to, na čo ju zamýšľal prvý autor alebo jej hýbateľ. Prvým autorom a hýbateľom univerza je intelekt, ako sa ukáže nižšie (I, 44; II, 24). Preto je nevyhnutné, že najvyšším cieľom univerza je dobro intelektu. No ním je pravda. Je teda nevyhnutné, že pravda je najvyšším cieľom celého univerza. A múdrosť spočíva najmä v skúmaní pravdy. A preto vtelená Božia múdrosť dosvedčuje, že prišla na svet, aby zjavila pravdu, hovoriac v Jn 18, 37: „Ja som sa na to narodil a na to som prišiel na svet, aby som vydal svet pravde.“ No aj prvú *filozofiu* Filozof určil ako „vedu o pravde“;^[4] nie o akejkoľvek pravde, ale o takej, ktorá je počiatkom každej pravdy, totiž ktorá sa vzťahuje na prvý princíp bytia všetkého; preto aj jej pravda je princípom každej pravdy; veci sa majú k pravde tak, ako sa majú k bytiu.^[5]

Je úlohou jednej a tej istej veci, že jeden z protikladov má sledovať a druhý odmietať; napríklad liek, ktorý spôsobuje zdravie, vylučuje chorobu. Preto je úlohou mudrca uvažovať hlavne o pravde prvého princípu a iným ju prednášať tak, ako je jeho úlohou bojovať proti jej protikladnej nepravde.

Teda aj z úst Múdrosti sa vhodne ukazuje dvojaká povinnosť múdreho týchto slovách: totiž povinnosť rozjímať a hovoriť o Božej pravde, ktorá je pravdou v najvyššom význame, sa týka výrok: „O pravde bude hovoriť moje hrdlo“; a bojovať proti omylu, ktorý je v protiklade k pravde. Toho sa týka výrok, keď hovorí: „mojim perám sa bude hnušiť bezbožnosť“, čím sa označuje nepravda proti Božej pravde, ktorá je proti náboženstvu. Náboženstvo sa nazýva aj *zbožnosť*, a preto nepravda, ktorá je k nej v protiklade, má meno *bezbožnosť*.

2. kapitola

Aký je úmysel autora v tomto diele

Medzi všetkými úsiliami človeka je túžba po múdrosť najdokonalejšia, najvznešenejšia, najužitečnejšia a najpríjemnejšia. Najdokonalejšia preto, lebo nakoľko človek venuje svoje úsilie múdrosť, nakoľko má už nejakú účasť napravej blaženosti. Preto učiteľ múdrosti v Sir 14, 22 hovorí: „Blažený je muž, ktorý zotrúva v múdrosť.“ Najvznešenejšia preto, lebo skrze ňu človek obzvlášť prichádza k podobnosti s Bohom,

ktorý vytvoril „všetko v múdrosti“ (Ž 104, 24). Keďže je podobnosť príčinou milovania, úsilie o múdrosť sa obzvlášť spája s Bohom priateľstvom. Preto sa v Múd 7, 14 hovorí, že múdrosť je „pre človeka nekonečným pokladom; tí, ktorých používajú, sa stali účastníkmi na priateľstve s Bohom.“ Najúžitečnejšia preto, lebo skrze múdrosť sa dostávame do kráľovstva nesmrtnosti. Totiž, túžba po múdrosti privádza do trvalého kráľovstva“ (Múd 6, 21). Najprijemnejšia však preto, lebo „stýkanie sa s ňou je bez trpkosti a spolunažívania ňou bez hnusu, ale s potešením a radosťou“ (Múd 8, 16).

Potom, čo sme z Božej dobroty nadobudli odvahu sledovať povinnosť múdreho, aj keďto presahuje vlastné sily, predmetom nášho úmyslu je, podľa vlastných síl, objasňovať pravdu, ktorú vyznáva katolícka viera, a odstraňovať protikladné omyly voči nej. Použijúc Hilárové slová: „Som si vedomý, že som Bohu dlžen tejto úlohy ako najdôležitejšej v mojom živote, aby každá moja reč a zmysel hovorili o ňom.“ [6]

Protijednotlivým omylom sa postupuje ťažko, a to z dvoch dôvodov.

Poprvé, pretože nepoznáme rúhavé reči jednotlivých pomýlencov tak, aby sme z toho, čo hovoria, mohli získať argumenty na vyvrátenie ich omylov. Totiž týmto spôsobom postupovali starí doktori [7] vo vyvrácaní omylov pohanov. Ich mienku mohli poznať, pretože aj oni sami boli pohanmi, alebo prinajmenšom žili medzi pohanmi a v ich náukách boli vyškolení.

Podruhé, pretože niektorí z nich, napríklad moslimovia a pohania, sa nami nezhodujú v uznávaní ani časti Písma, čím by mohli byť presvedčení, ako napríklad proti Židom môžeme argumentovať Starým zákonom, či protiheretikom Novým zákonom. Títo však neprijímajú ani jeden z nich. Preto je nevyhnutné obrátiť sa k prirodzenému rozumu, s ktorým musia súhlasí všetci. No ten je však v Božích veciach nedostatočný.

Zároveň však pri skúmaní nejakej pravdy ukážeme, aké omyly sú ním vylúčené a akým spôsobom sa dokazovaná pravda zhoduje s vierou kresťanského náboženstva.

3. kapitola

Spôsob, ako možno objasniť Božiu pravdu

Spôsob objasnenia každej pravdy nie je rovnaký; je vecou „vzdelaného človeka pokúsiť sa o hocijakej veci získať toľko poznania, koľko to dovoľuje prirodzenosť veci“. [8] Ako veľmi správne uvádza Boethius, [9] že filozof „veľmi dobre“ hovoril. Je nevyhnutné najprv ukázať, aký spôsob je možný pre danú pravdu, ktorú treba objasniť.

V tom, čo o Bohu vyznávame, jestvujú dva druhy pravdy. Totiž jestvujú nejaké pravdy o Bohu, čo presahujú každú schopnosť ľudského rozumu, napríklad že Boh je trojjediný. Jestvujú nejaké pravdy, ku ktorým môže prísť ľudský rozum, napríklad že Boh je, že je jeden a iné im podobné; aj filozofi, vedení svetlom prirodzeného rozumu, tieto pravdy o Bohu podporili dôkazmi.

To, že spomedzi poznateľných Božích vecí jestvujú aj také, čo úplne prekračujú schopnosť ľudského rozumu, je celkom jasné. Lebo totiž základom celej vedy, ktorú o nejakej veci prijíma rozum, je poznanie jej podstaty, pretože podľa náuky filozofa je počiatkom dôkazu „to, čo niečo je“ (*quod quid est*). [10] Preto treba, aby sa so spôsobom, akým sa poznáva podstata veci, zhodoval spôsob toho, čo sa poznáva ako všetko ostatné o tejto veci. Preto ak ľudský rozum, keď uchopuje podstatu nejakej veci, napríklad kameňa alebo trojuholníka, nič z toho, čo o tej veci uchopuje, neprekračuje schopnosť ľudského rozumu. No to sa nám nestáva v poznaní Boha. Lebo na uchopenie jeho podstaty ľudský rozum nemôže dospieť prirodzenou silou, pretože poznanie nášho rozumu, podľa spôsobu terajšieho života, začína zmyslami. A preto tie veci, ktoré nespádajú pod zmysly, nemôže ľudský rozum uchopiť, iba ak sa ich poznanie získava z [poznania] zmyslových vecí. No zmyslové veci nemôžu priviesť náš rozum k tomu, aby v nich videl, čo je Božia podstata, keďže sú účinkami, ktoré sa nerovnajú sile príčiny. Náš rozum je zo zmyslových vecí vedený k poznaniu Boha, aby o ňom poznal, že je a iné podobné veci, ktoré treba prisúdiť prvému princípu. Totiž spomedzi tých vecí, ktoré možno Bohu pochopiť, jestvujú také, ktoré sú prístupné ľudskému rozumu; niektoré však úplne presahujú silu ľudského rozumu.

Ďalej, to isté možno ľahko vidieť zo stupňov rozumového poznania. Z dvoch ľudí, z ktorých jeden nejakú vec rozumom presnejšie pochopí než iný, ten, ktorého rozum je vyššie, pochopí mnohé veci, ktoré [rozum] toho druhého vôbec nemôže pochopiť. Napríklad je to zjavné v prípade sedliaka, ktorý nijakým spôsobom nemôže pochopiť presné úvahy filozofie. No rozum anjela omnoho viac prekračuje ľudský rozum ako rozum najlepšieho filozofa rozumnejšieho hlupáka (*rudissimi idiotæ*), pretože tento rozdiel je obsiahnutý v rámci limit ľudského druhu, ktoré anjelský rozum prekračuje. Totiž anjel poznáva Boha zo vznešenejšieho účinku než človek: a sice o kolko je samotná podstata anjela, ktorou je prirodzenom poznávaní vedený k poznaniu Boha, hodnotnejšia než zmyslové veci a dokonca ako samotná duša, ktorou ľudský rozum vystupuje k poznaniu Boha. A Boží rozum omnoho viac prevyšuje anjelský než anjelský ľudský. Totiž Boží rozum je primeraný svojou schopnosťou svojej podstate, a preto dokonale o sebe uchopuje, čo je, a poznáva všetko, čo je o ňom poznateľné. No anjel nepoznáva prirodzeným poznáním, čo je Boh, pretože aj samotná podstata anjela, ktorou je vedený k poznaniu Boha, je účinkom, ktorý nie je primeraný sile príčiny. A preto nie všetko, čo Boh o sebe samom uchopuje, môže anjel prirodzeným spôsobom uchopiť, a ani na pochopenie všetkého, čo anjel svojou prirodzenou silou uchopuje, nedostačuje ľudský rozum. Totiž bolo by najvyšším bláznovstvom, keby nevezdelanec tvrdil o tom, čo hovorí filozof, že je klamlivé preto, lebo tonemôže pochopiť. A omnoho viac je hlúpy človek, ak tie veci, ktoré sa Bohu zjavujú prostredníctvom anjelov, pokladá za nepravdivé preto, lebo nemôžu byť preskúmané rozumom.

Okrem toho, to isté sa zjavne ukazuje z nedostatočnosti, ktorú denne zakúšame pri poznávaní vecí. Totiž mnohé vlastnosti zmyslových vecí nepoznávame, a z tých vlastností, ktoré zmyslami zachytávame, v mnohých nemôžeme dokonale nájsť dôvody. Teda o mnoho viac nedostačuje ľudský rozum na preskúmanie všetkého, čo možno poznať o najvznešenejšej podstate.

S tým sa zhoduje výrok Filozofa, ktorý v 2. knihe *Metafyziky* tvrdí, že „naš rozum sa má k“ prvým dôvodom súcien, „ktoré sú podľa prirodzenosti najzrejmšie, ako sa má oko netopiera“ k slnku. [11]

O tejto pravde svedčí aj Sväté písmo. Totiž v Jób 11, 7 sa hovorí: „Pochopíš stopy Boha a Všemohúceho dokonale vystihneš?“ a v 36, 26: „Hľa, Boh je veľký, prevyšuje našu vedu.“ A 1 Kor 13, 9: „Naše poznanie je čiastočné.“

Teda nie všetko, čo sa o Bohu hovorí, hoci to nemožno rozumom preskúmať, treba neď odmietnuť ako nepravdivé, ako sa domnievali manichejci a mnohí neveriaci.

4. kapitola

Pravda o Božích veciach, ktorá je dostupná ľudskému rozumu, je ľuďom vhodným spôsobom predkladaná k viere

Keď totiž existuje dvojaká pravda o tom, čo možno o Bohu poznať, jedna, ku ktorej sa môže dostať skúmaním rozumu, druhá, ktorá prekračuje každú schopnosť ľudského rozumu, obe sa vhodným spôsobom človeku predkladajú k viere.

Najprv treba ukázať na tej pravde, ktorá môže byť dostupná skúmaniu rozumu, aby sa niekomu nezдалo, že to, na čo možno prísť rozumom, sa skrzená prirodzené vnuknutie zbytočne pridáva k viere. No ak by sa táto pravda ponechávala výhradne na skúmanie rozumu, vyplývali by z toho trinepriateľné dôsledky.

Prvý, že len málo ľudí by malo poznanie Boha. Od úžitku usilovného skúmania, ktoré spočíva v nachádzaní pravdy, sú mnohí zdržiavani z troch príčin. Niektorí sú zdržiavani na základe svojej celkovej neschopnosti, čím sú mnohí prirodzene neschopní poznávať. Preto by nijakým úsilím nemohli dospieť k najvyššiemu stupňu ľudského poznania, ktoré spočíva v poznávaní Boha. – Niektorí sú zdržiavani rodinnými povinnosťami. Je totiž treba, aby medzi ľuďmi boli aj takí, ktorí sa venujú správe časných vecí a ktoriza oberaniu sa teoretickým skúmaním nemôžu venovať toľký čas, aby dosiahli najvyšší vrchol ľudského skúmania, totiž poznanie Boha. – Niektorých však zdržiava lenivosť. Totiž na poznanie tých vecí, čo môže rozum o Bohu preskúmať, treba mnoho poznať vopred, keďže skoro celé filozofické skúmanie smeruje k poznaniu Boha. Na základe toho metafyzika, ktorá sa venuje Božím veciam, sa vyučuje ako posledná spomedzi častí filozofie. Tak teda skúmaním uvedenej pravdy nemožno dospieť inak než veľkým a namáhavým snažením. Túto námahu však chcú podstúpiť len niektorí z lásky k vede, ku ktorej predsa Boh vložil do mysli ľudí prirodzenú túžbu. [12]

Druhý nepriateľný dôsledok je, že tí, ktorí by dospeli ku skúmaniu uvedenej pravdy, by to dosiahli, ak vôbec, po dlhom čase. Jednak kvôli

hĺbke tejto pravdy, kuctorej uchopeniu cestou rozumu sa ľudský rozum ukazuje ako vhodný až po dlhomcvičení. Jednak aj kvôli mnohým veciam, ktoré sa vopred vyžadujú, ako sao tom povedalo. Jednak aj kvôli času mladosti, keď je duša zmietaanározličnými pohnútkami žiadostí, nie je schopná poznania takej hľbokej pravdy,ale ako sa hovorí v 7. knihe *Fyziky*, „len v pokoji sa stáva múdrou a vediacou.“[\[13\]](#)Teda, ak by bola otvorená len jediná cesta rozumu k poznaniu Boha, ľudskýrod by ostal v najväčších temnotách nepoznania, keďže poznanie Boha, ktorérobí ľudí dokonalými a dobrými v najvyššej miere, by patrilo len niekoľkomálo ľuďom, a aj tým až po dlhom čase.

Tretí neprijateľnýdôsledok je, že do skúmania ľudského rozumu sa väčšinou primiešava nepravda,a to z dôvodu slabosti nášho rozumu v súdení a prímiesizmyslových obrazov. A preto by mnohí pochybovali o tých veciach,ktoré sú najjasnejšie dokázané, keďže nepoznávajú silu dôkazu zvlášť vtedy, keďvidia, že rozliční [ľudia], ktorí sa nazývajú múdrymi, učia rozličné veci. Ajdo mnohých pravdivých vecí, čo sa dokazujú, sa niekedy primieša niečonepravdivé, čo sa nedokazuje, ale sa tvrdí na základe nejakého pravdepodobnéhoalebo sofistického argumentu, ktorý sa niekedy pokladá za dôkaz. A pretoje nevyhnutné podať ľuďom cestou viery pevnú istotu a čistú pravdu o Božíchveciach.

Teda Božialáskavosť sa spásonosne stará aj o tie veci, ktoré rozum môže preskúmať,no predpisuje pridržiavať sa ich vierou, aby takto všetci ľudia mohli mať ľahkoučast na Božom poznaní a to bez pochybnosti a omylu.

Pretosa v Ef 4, 17 hovorí: „Už nežite tak, ako žijú pohania v márnostisvojich zmyslov, pretože majú rozum zatemnený tmou.“ A Iz 54, 13: „Chcem,aby sa všetky tvoje deti stali učeníkmi Pána.“

5. kapitola

To, čorozumom nemožno preskúmať, sa vhodne ľuďom predkladá k viere

Noniektorým sa zdá, že človeku by sa k viere nemalo dávať to, čo rozum nieje schopný preskúmať, pretože Božia múdrosť sa o každého stará podľa mieryjeho prirodzenosti. A preto treba dokázať, že pre človeka je nevyhnutnéveriť aj v tie Božie veci, ktoré rozum prekračujú.

Totiznikto svojou túžbou a úsilím nesmeruje k niečomu, čo by mu nebolovopred známe. Keďže teda ľudia sú Božou prozretelnosťou nasmerovaní k vyššiemu dobru, než aké môže ľudská krehkosť zakúsiť v terajšomživote, ako sa preskúma v nasledujúcej časti (III, 48), bolo treba, abybola myseľ povolaná k niečomu vyššiemu, než čo náš rozum môže preskúmaťv terajšom živote, aby sa tak naučil túžiť po niečom a úsilím smerovať k niečomu, čo prekračuje celý stav terajšieho života. A topatrí najmä kresťanskému náboženstvu, ktoré jedinečným spôsobom prisľubujeduchovné a večné dobrá. Preto sa v ňom predkladá mnoho vecí, ktoréprekračujú ľudské zmysly. No Starý zákon, ktorý obsahoval časné prisľúbenia,predkladal málo z toho, čo by prekračovalo skúmanie ľudského rozumu. -V tomto zmysle aj filozofi, aby viedli ľudí od zmyslových pôžitkovk mravnosti, mali na starosti ukázať, že existujú iné dobrá, ktoré súvznešenejšie než tie zmyslové a skrze ich zakúšanie získavajú viac radostí, ktorí sa venujú aktívnym alebo teoretickým cnostiam.[\[14\]](#)

Rovnakoje nevyhnutné predložiť ľuďom k viere takú pravdu, aby mali pravé poznanieBoha. Totiž len vtedy Boha pravdivo poznávame, keď veríme, že sám je nadvšetkým tým, čo si človek môže myslieť o Bohu. Lebo podstata Bohaprekračuje prirodzené poznanie človeka, ako sa ukázalo vyššie. Tým teda, že sa človekupredkladajú niektoré [pravdy], čo prekračujú rozum, sa v človeku upevňuje názor, že Boh je niečo, čo presahuje [všetko] to, čo si možno myslieť.

Z tohopochádza aj iný úžitok, totiž potlačenie namyslenosti, ktorá je matkou omylu. Tedajestvujú takí, ktorí si o svojej sile ducha namýšľajú toľko, že veria, že svojím rozumom môžu merať celú prirodzenosť vecí, totiž že sú presvedčení, žepravdivé je všetko, čo sa im takým zdá, a nepravdivým to, čo sa im takýmnezdá.[\[15\]](#) Tedaaby ľudský duch bol oslobodený od tejto namyslenosti a prešielk umiernenému skúmaniu pravdy, bolo nevyhnutné, aby sa človeku o Bohupredložilo niečo, čo úplne prekračuje jeho rozum.

Ukazujesa aj iný úžitok z toho, čo povedal Filozof v 10. knihe *Etiky*.[\[16\]](#) Keďtotiž istý Simonides navrhol, aby sa človek nevenoval poznaniu Boha a svojhoducha obrátil k ľudským veciam, pričom odpovedal, že „človek potrebuje vedieťľudské a smrteľníkm smrteľné [veci]“. Proti nemu odpovedal Aristoteles, žečlovek má, nakoľko môže, tiahnuť k nesmrteľným a Božským [veciam].Preto v 11. knihe diela *O živočíchoch*[\[17\]](#) hovorí,že hoci toho, čo o oddelených podstatách poznávame, je málo, predsa tootokromné [poznanie] je milovanejšie a žiadanejšie než všetko poznanie,ktoré máme o nižších podstatách. Totiž aj v 2. knihe diela *O nebi*[\[18\]](#) hovorí, že hoci sa otázky

o nebeských telesách môžu riešiť len skromne a pravdepodobne, predsa sa poslucháčovia, že jeho radosť je veľká. Z toho všetkého sa ukazuje, že akokoľvek nedokonalé poznanie o najvznešnejších veciach prináša najväčšie zdokonalenie duše. A preto hoci tie veci, čo sú nad rozumom, ľudský rozum nemôže úplne pochopiť, predsa sám získava dokonalosť, aj keď ich aspoň nejakouchopuje vierou.

Pretosa v Sir 3, 25 hovorí: „Mnohé veci, čo sú nad ľudské chápanie, ti boli ukázané.“ A v 1 Kor 2, 10-11: „Čo je vlastné Bohu, nevie nik, iba Duch Svätý: nám to však Boh zjavil skrze svojho Ducha.“

6. kapitola

Súhlas tým, čo je vecou viery, hoci to presahuje rozum, nie je ľahkovážnosť

Tí, ktorí sa vierou pridávajú takej pravdy, o ktorej ľudský rozum nepodáva overenie, neveria ľahkovážne ako keby „nasledovali neučené bájky“, o čom sa hovorí v 2 Pt 1, 16. Totiž tie „tajomstvá Múdrosti“ samotná Božia Múdrost, ktorá pozná všetko najúplnejšie, uznala za hodné zjaviť človeku. To ona ukázala pravdu svojou prítomnosťou, náukou, vnuknutím i vhodnými dôkazmi, keď napotvrdenie toho, čo presahuje prirodzené poznanie, jasne ukázala diela, ktoré prekračujú schopnosť celej prírody, totiž v zázračnom uzdravení chorých, vzkriesení mŕtvych, zázračnou zmenou nebeských telies a, čo je ešte zázračnejšie, vnuknutím do ľudských myslí, takže hlupáci a nezdalanci, naplnení darom Ducha Svätého, v jednom okamihu dosiahli najvyššiu múdrost výrečnosť. Po tom, čo videli, skrze účinnosť uvedeného dôkazu, a nie násilia zbraní, sľubovania rozkoší, a - čo je najzázračnejšie - počas tyranie prenasledovateľov - sa nespočetne veľa, nielen jednoduchých, ale aj najmúdrejších ľudí pridávali ku kresťanskej viere. V nej sa káže o veciach, čo úplne presahujú celý ľudský rozum, vášnetela sa držia na uzde, a učí sa opovrhovať všetkým, čo je vo svete. To, že s týmto duše smrteľníkov súhlasia, je najväčším zázrakom najzjavnejšie dielo Božieho vnuknutia, že cez pohrdanie viditeľnými vecami túžia len po neviditeľných. To, že sa to nestalo ani naraz alebo náhodne, alez Božieho nariadenia, je zjavné z toho, že to, čo sa stane, Boh predpovedal v mnohých výrokoch prorokov, ktorých knihy uctieваме, lebo prinášajú svedectvo o našej viere.

Spôsob tohto potvrdenia sa však vzťahuje na Žid 2, 3: „Keď ju,“ totiž ľudskú spásu, „spočiatku zvestoval Pán, tí, ktorí o nej počuli, ju v nás utvrdili, a Boh o nej svedčil znameniami a zázrakmi a rozličnými darmi Ducha Svätého.“

Nototo tak zázračné obrátenie sveta na kresťanskú vieru je najistejším potvrdením minulých znamení, takže netreba to ďalej opakovať, keďže sú zreteľne zjavné vo svojom účinku. Bolo by totiž zázračnejšie než všetky divy, keby bol svet privedený bez zázračných znamení jednoduchými a neučenými ľuďmi tomu, aby veril takým neprístupným, konal také ťažké a dúfal v také vysoké veci. Hoci ani v našich časoch Boh neprestáva prostredníctvom svojich svätých konať zázraky na potvrdenie viery.

No tí, ktorí zavádzali mylné učenia, išli opačnými cestami. Je to zrejmé u Mohameda, ktorý zvedol národy prísľubom telesných pôžitkov, ku ktorým túžbe podnecuje telesná žiadostivosť. Totiž zaviedol príkazy, ktoré sa zhodujú prísľubeniami, uvoľňujúce uzdu telesnej žiadostivosti, ktoré telesne zmýšľajúci ľudia hneď poslúchajú. Neuviedol ani nijaké doklady pre pravdu, iba ak tie, ktoré môže hociktorý priemerný mudrc ľahko spoznať prirodzeným rozumom. A dokonca pravdivé veci, ktoré učil, premiešal s mnohými výmyslami a úplne nepravdivými náukami. Neuviedol nadprirodzene uskutočnené znamenania, len ktorými sa udáva svedectvo zhodné s Božím vnuknutím, kde viditeľná činnosť, ktorá nemôže byť iná než Božia, ukazuje, že učiteľ pravdy je neviditeľne inšpirovaný. No povedal, že je vyslaný v moci zbraní, čo sú však znaky, ktoré nechýbajú u lúpežníkom a tyranom. Spočiatku mu neverili nijakí mudrci zbehli v Božích ľudských veciach, ale zverskí ľudia žijúci v púšťach, úplne neznalí každej Božej náuky. Vďaka ich množstvu donútil iných pod násilím zbraní k svojmu zákonu. O ňom nesvedčia ani nijaké Božie výroky a svedectvá predchádzajúcich prorokov. Všetky podklady Starého a Nového zákona prekrútil vymysleným rozprávaním, ako je zrejmé tomu, kto skúma jeho zákon. Preto Istivou radou nedal svojim stúpencom čítať Starý a Nový zákon, aby skrze ne nebol usvedčený z nepravdy. A preto je zjavné, že tí, ktorí veria jeho slovám, veria ľahkovážne.

7. kapitola

Pravda kresťanskej viery neprotirečí pravde rozumu

Hoci uvedená pravda kresťanskej viery prekračuje schopnosti ľudského rozumu, predsatie veci, ktoré rozum dosahuje prirodzene, nemôžu protirečiť tejto pravde.

Totíto, čo je rozumu prirodzene dané, ostáva najpravdivejším, a to tak, že nieje ani vôbec mysliteľné, že by bolo nepravdivé. A nesmieme za nepravdivé pokladať ani to, čoho sa pridržame vierou, keďže to bolo Bohom tak zreteľne potvrdené. Pretože teda len nepravda je protikladná pravde, ako je zrejme zoskúmania ich definícií, je nemožné, aby týmto princípom, ktoré rozum prirodzene poznáva, bola uvedená pravda viery protikladná.

Podobne to, čo vkladá učiteľ do duše žiaka, obsahuje vedu učiteľa, lebo inak by učil výmysly, čo by bolo hriechne povedať o Bohu. No poznanie prirodzene známych princípov nám vložil Boh, pretože samotný Boh je autorom našej prirodzenosti. Teda tieto princípy obsahuje aj Božia múdrosť. Teda čokoľvek je protikladnýmto princípom, je protikladné aj Božej múdrosti. To teda nemôže pochádzať od Boha. Teda to, čoho sa na základe Božieho zjavenia pridržame vierou, nemôže byť protikladné prirodzenému poznaniu.

Ďalej, náš rozum by bol spútaný protikladnými dôvodmi tak, že by nemohol postúpiť k poznaniu pravdy. Teda ak by nám Boh vložil protikladné poznatky, na základe toho by náš rozum bol brzdený v poznávaní pravdy. A to sa od Boha nemôže stať.

Ďalej, čo je prirodzené, to sa nemôže meniť, ak prirodzenosť ostáva. No protikladné mienky nemôžu byť naraz v tom istom. Boh teda nedáva človeku nejakú mienku alebo vieru, ktoré by boli proti prirodzenému poznaniu.

A preto Apoštol hovorí v Rim 10, 8: „Blízko je slovo v tvojom srdci v твоjich ústach: to je slovo viery, čo hlásame.“ No pretože to prekračuje rozum, niektorí to odmietali ako niečo, čo mu odporuje. To však nemôže byť.

S tým súhlasí aj autorita Augustína, ktorý v 2. knihe *O Genesis* hovorí takto: „To, čo zjavuje pravda, nemôže byť nijakým spôsobom v protiklade s posvätnými knihami Starého a Nového zákona.“^[19]

Z tohto zreteľne vyplýva, že ak sa vznášajú nejaké argumenty proti viere, tak sa nepostupuje správne z prvých princípov, ktoré sú známe zo seba a ktoré boli vložené do prirodzenosti. Preto nemajú ani silu dôkazu, ale sú to len pravdepodobné a sofistické dôkazy. A tak nám ich treba rozriešiť.

8. kapitola

Aký je vzťah ľudského rozumu k pravde viery

Zdá sa, že treba preskúmať, že hoci zmyslové veci, z ktorých vychádza poznanie ľudského rozumu, v sebe obsahujú nejakú stopu napodobovania Boha, predsa však nedokonalú, že sa na jasné predstavenie podstaty samotného Boha ukazujú ako úplne nedostatočné. Totíto účinky majú svojim spôsobom podobnosť so svojimi príčinami, keďže činiteľ spôsobuje seba podobné, no predsa účinok nie vždy dosahuje dokonalú podobnosť s činiteľom. Teda ľudský rozum sa na poznanie pravdy viery, ktorá môže byť úplne zrejماً len pre tých, ktorí vidia Božiu podstatu, má tak, že pre ňu môže získať nejaké pravdepodobné dôkazy, ktoré predsa nepostačujú na to, aby bola uvedená pravda uchopená na základe dôkaz alebo ako zrejماً sama zo seba. No je užitočné, aby sa ľudská myseľ cvičila v takýchto akokoľvek slabých argumentoch, pokiaľ len odpadáva namyslenosť chápania a dokazovania, lebo aj skromná a slabá možnosť pochopiť niečo z najvyšších vecí pripravuje najväčšiu radosť, ako je zrejماً už povedané.

S týmto výrokom súhlasí aj autorita Hilára, ktorý takto hovorí v knihe *O Trojici* II, 10, vraviac o tomto druhu pravdy: V tejto viere „začni, bež a vytrvaj: aj keď viem, že to nedosiahneš, predsa ti budem blahoželať, že napreduješ. Keďže toto zbožne sleduje nekonečné, hoci to nedosiahne, predsa vždy nachádza prospech v tom, že napreduje.“^[20] Nevrhaj sa do tohto tajomstva a neponáraj sa neobmedzene do hĺb nekonečného rodenia^[21] v domnienke, že uchopíš celok poznania, ale pochop, že je to nepochopiteľné!

9. kapitola

Poriadok spôsobu postupu v tomto diele

Z uvedeného sa teda zreteľne ukazuje, že úmysel múdreho sa má zameriavať na dvojakú pravdu Božích veciach a na vyvrátenie protikladných omylov. K jednej z nich môže prísť skúmanie rozumu, druhá prekračuje každé snaženie rozumu. Hovorím o dvojakej pravde o Božích veciach nie zo strany samotného Boha, ktorý je jednou a jednoduchou pravdou; ale zo strany nášho poznania, ktoré sa vzhľadom na poznanie Boha správa rozlične.

K preukázaniu prvej pravdy treba postupovať pomocou dôkazov, ktorými môže byť protivník premožený. No pretože takéto dôvody nemožno mať pre druhú pravdu, netreba priamovať tento úmysel na to, aby bol protivník argumentmi premožený, ale aby sa vyvrátili jeho argumenty, ktoré má proti pravde. Pretože pravde viery nemôže protirečiť prirodzený rozum, ako sa ukázalo. Jediný spôsob, ako premôcť protivníka takejto pravdy, pochádza z autority Svätého Písma, ktorá bola potvrdená Bohom zázrakmi. Lebo tomu, čo prekračuje ľudský rozum, veríme len preto, lebo to zjavuje Boh. No predsa treba na objasnenie takejto pravdy uviesť nejaké pravdepodobné dôvody, a to na precvičenie a útechu veriacich, a nie na to, aby sme nimi premohli protivníkov. Pretože samotná nedostatočnosť dôvodov ich viac utvrdí v ich omyle, ak by sa domnievali, že s pravdou viery súhlasíme na základe takto slabých dôvodov [*debiles rationes*].

Teda zamýšľajúc postupovať týmto spôsobom, sa po prvé pokúsime objasniť tú pravdu, ktorú vierou vyznávame a rozum ju skúma. Uvedieme dôkazy pravdepodobné dôvody, z ktorých niektoré sme zozbierali z kníh filozofov a Otcov cirkvi, ktorými sa potvrdzuje pravda a premáha protivník. Potom, aby sme postupovali od toho, čo je najjasnejšie k menej jasnému, pristúpime k objasneniu tej pravdy, ktorá prekračuje rozum, tým, že budeme vyvracať argumenty protivníkov a pomocou pravdepodobných argumentov a argumentov z autority predstavíme pravdu viery, nakoľko Boh dá.

Ak teda cestou rozumu zamýšľame riešiť tie veci o Bohu, ktoré ľudský rozum môže preskúmať, po prvé sa ponúka skúmanie toho, čo náleží Bohu samému; po druhé skúmanie vychádzania stvorení z neho; a po tretie z poriadku stvorení k nemu ako k cieľu.

Medzi tým, čo o Bohu samom treba preskúmať, treba predpokladať ako akýsi nevyhnutný základ celého diela skúmanie, ktorým sa dokáže, že Boh je. Ak toto nemáme, nevyhnutne sa celé skúmanie Božích vecí rúca.

P o z n á m k y

[1] Aristoteles, *Topiky* II, 1, 109a27.

[2] Aristoteles, *Metafyzika* I, 2, 982a18.

[3] Aristoteles, *Metafyzika* I, 2, 982b9.

[4] Aristoteles, *Metafyzika* II, 1, 993b20.

[5] Aristoteles, *Metafyzika* II, 1, 993b26.

[6] Hilarius, *De Trin.* I, 37, PL 10/48 C.

[7] Teológovia.

[8] Aristoteles, *Etika Nikomachova* I, 1, 1094 b23.

[9] Boethius, *De Trin.* c. 2 PL 64/1250 A.

[10] Aristoteles, *Druhé analytiky* II, 3, 90b31.

[11] Aristoteles, *Metafyzika* 2, 1, 993b9.

[12] Aristoteles, *Metafyzika* I, 1, 980a21.

[13] Aristoteles, *Fyzika* VII, 3, 247b17.

[14] Aristoteles, *Etika Nikomachova* X, 7, 1177a12.

[15] Podľa Tomáša Akvinského bol takým filozofom napríklad Protagorás [pozn. prekl.].

[16] Aristoteles, *Etika Nikomachova* X, 7, 1177b31; *Metafyzika* I, 2, 982b30.

[17] Aristoteles, *O častiach živočíchov* I, 5, 644b31.

[18] Aristoteles, *O nebi* II, 12, 291a24.

[19] Augustinus, *Super Gen. ad litt.* II, cap. 18, PL34/280a; CSEL 281/62.

[20] Hilarius, *De Trin.* II, 10, PL 10/58 C.

[21] Syna v Otcovi.

Z latinského originálu *Summa contra Gentiles* preložil Michal Chabada. Preklad vznikol ako súčasť riešenia grantovej úlohy VEGA č. 1/0112/12 „Vybrané prieniky stredovekej a súčasnej filozofie“.

Vedecká redakcia prekladu: Mgr. Katarína Karabová, PhD.